

III. RECENZIJOS

Carmen Caro Dugo

Vilniaus universitetas

Užsienio kalbų institutas

Universiteto g. 5, LT-01513 Vilnius, Lietuva

El. paštas: karmencaro@yahoo.com

Moksliniai interesai: vertimo teorija ir praktika

LEONAVIČIENĖ, Aurelija, 2010.
Vertimo atodangos: teorija ir praktika (prancūzų–lietuvių kalba).
Kaunas: Technologija, 226 p.

Augant vertėjų paklausai ir atsiradus naujoms studijų programoms su romanų kalbomis, doc. dr. Aurelijos Leonavičienės vadovėlio pasirodymas yra tikrai gera žinia. Vadovėliu galės naudotis studijuojantys ne tik prancūzų kalbą, bet ir kitas romanų kalbas. Jis bus naudingas aukštųjų mokyklų studentams, besimokantiems kalbų ir vertimo, dėstytojams ir vertėjams.

Vadovėlį sudaro pratarmė ir devyni skyriai. Kiekvienam skyriuje apžvelgiama su ta tema susijusi svarbiausia literatūra, analizuojamos realios vertimo situacijos, skyrių pabaigoje pateikiami klausimai ir vertingi vertimo pratimai. Ne tik pratarmėje, bet visame vadovėlyje jaučiama autorės atsakomybė už gimtąją kalbą, todėl pabrėžiama būtinybė rūpintis vertimo kalba, juolab kad šiandien Lietuvoje dažniausia skaitoma verstinė literatūra. Autorė iš savo patirties atskleidžia, kad prisilietimas prie svetimųjų kalbų tekstų ir pats vertimo procesas skatina kalbas vystyti, praturtina gimtąją kalbą. Kaip teigia patyręs ispanų vertėjas ir vertimo teorijos specialistas Valentinas García Yebra, „niekas nepajėgia aprėpti visų savo

gimtosios kalbos lobių, o atsakingas vertimas skatina vertėjus ieškoti, susipažinti su savosios kalbos resursais bei turtais ir juos atgaivinti“¹.

Pirmajame vadovėlio skyriuje autorė supažindina skaitytojus su vertimo samprata ir jo tikslu, aptaria pagrindinę pastarųjų dešimtmečių vertimo teorijos sąvoką – *ekvivalentiškumą*. Aprašomos reikalingos transformacijos, pabrėžiama, kad vertimas nėra tik tam tikrų lingvistinių priemonių taikymas, o kūrybinė veikla, kuria siekiama ne vien atskirų kalbos vienetų, o viso teksto ekvivalentiškumo.

Antrasis skyrius skiriamas teksto analizei. Šio vertimo aspekto suvokimas yra esminis besimokantiems vertimo². Autorė samprotauja, koku keliu turėtų eiti vertėjas, norėdamas adekvačiai perteikti tekstą. Pirmiausia jam derėtų atkreipti dėmesį į visumą, atsižvelgti į makrostruktūros ir sociokultūros aspektus. Šiame skyriuje pateikti pratimai padeda atlikti analizę komunikacijos aspektu, įvardyti konotuosius kalbos vienetus ir suprasti, kad jų reikšmė paašškėja tik kontekste.

Trečiajame skyriuje aptariama gramatinių reikšmių raiška ir vertimas. Autorė

¹ García Yebra, V., 1994. *Traducción: Historia y teoría*. Madrid: Gredos, p. 405.

² García Izquierdo, I., 2000. *Análisis textual aplicado a la traducción*. Valencia: Tirant lo Blanch, p. 101.

mano, kad gramatinės reikšmės yra svarbios kaip teksto visumos dalis. Vertėjui būtina labai atidžiai atsižvelgti į gramatinių reikšmių skirtumus, pavyzdžiui, žodžių tvarka prancūzų kalboje yra griežta, turi gramatinę reikšmę, taigi vertėjas turi atlikti reikiamas gramatinių kategorijų transpozicijas.

Ketvirtajame skyriuje išsamiai aprašoma leksinių vienetų semantika ir vertimas, aptariami veiksniai, padedantys vertėjui iš anksto numatyti idealųjį vertimą ir pasirinkti tinkamą vertimo strategiją. Autorė nagrinėja leksikos supratimo problemą, verčiant dalykinių tekstų internacionalizmus, kurie originalo kalboje turi kur kas daugiau reikšmių, yra semantiškai talpesni. Tam, kad nebūtų iškreipta sakinio mintis, vertėjas turi surasti semantiškai ir stilistiškai tinkamą leksinį vienetą. Kadangi dviejų kalbų leksemos turi nevienodą semantinę distribuciją, kitoje kalboje sunku atrasti vienažodžius atitikmenis. Aptariami įvairūs vertimo būdai. Patariama, kad reikėtų išvengti semantinių nuostolių, objektyviai įvertinti visus vienetus, kurie didina teksto meniškumą.

Penktasis skyrius skirtas terminų vertimui, pateikiami terminų paieškos šaltiniai ir aiškinami terminų vertimo ypatumai, jų vertimo klaidos. Vertėjai raginami paisyti lietuvių kalbos taisyklių.

Šeštajame skyriuje nuodugniai nagrinėjamas prancūzų kalbos leksinių analitinių konstrukcijų vartojimas ir jų vertimo į lietuvių kalbą galimybės, nagrinėjami kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai. Verčiant šias konstrukcijas, būtina atsižvelgti į sintetinės lietuvių kalbos ypatumus, kad vertimas nepakenktų lietuvių kalbai.

Septintajame skyriuje aptariami frazeologizmų vertimo ypatumai, nes frazeologizmų vertimas dažnai kelia keblumą. Autorė

aprašo frazeologizmų bruožus semantiniu požiūriu. Kadangi frazeologizmai yra stilistiškai konotuoti ir praturtina kalbą, yra labai svarbu stengtis rasti jiems atitikmenis, kad būtų galima kiek įmanoma geriau išsaugoti autoriaus stilių.

Aštuntasis skyrius skiriamas prancūzų kalbos pabrėžiamųjų sintaksinių konstrukcijų vertimui. Autorė grįžta prie skirtumų tarp sintetinės ir analitinės kalbos. Prancūzų kalbos žodžių tvarka yra griežta, o įprastinės tvarkos keitimas, dislokacija, būdinga šnekamajam stiliui ir familiariajam šnekos registrai. Lietuvių kalbos žodžių tvarka gali būti neutrali ir žymėta. Verčiant prancūzų kalbos pabrėžiamąsias sintaksines konstrukcijas į lietuvių kalbą, sakinio remos pabrėžimo, iškėlimo temos atžvilgiu būdai turėtų būti taikomi kūrybiškai. Raiškos priemonės turėtų būti išrenkamos atsižvelgiant į vartojimo sritį, funkcijas, turinį, tematiką, kontekstą, vertimo kalbos normą, vartoseną ir kt. Autorė išsamiai aprašo pabrėžiamąsias sintaksines konstrukcijas *C'est...qui / c'est que* ir atkreipia dėmesį, kad jos turi ne tik referencinę, bet ir emocinę reikšmę, todėl yra būdingesnės individualiam meniniam stiliui. Autorė atskleidžia didelę lietuvių kalbos pabrėžimo priemonių įvairovę, tad vertėjas, verčiantis stilistinę konotaciją turinčias sintaksines konstrukcijas, turėtų sieti jas su visu tekstu. Jis taip pat turi gerai išmanyti vertimo kalbos sintaksinio pabrėžimo galimybes, kad galėtų paradigmškai ir sintagmiškai išsirinkti tinkamiausią teksto kalbos vienetą nepažeisdamas lietuvių kalbos normų, nenusižengdamas stiliaus, žanro normoms ir vertimo tekste nepadarydamas nei semantinių nuostolių, nei pertekliaus.

Paskutinysis vadovėlio skyrius skirtas intertekstinių tekstų vertimui. Dėl inter-

tekstualumo atsiranda papildomų reikšmių, todėl labai svarbu išsirinkti tinkamą aliuzijų vertimo strategiją, kad išverstame tekste nebūtų semantinių nuostolių.

Leonavičienės vadovėlyje apibendrinama ilgametė autorės vertimo patirtis. Jame vertimo teorijos pradmenys aiškiai išdėstomi tiems, kas mokosi vertimo, pateikiami naudingi, tikslingi tekstai. Tai pats tinkamiausias būdas mokytis, nes „teorija ir praktika yra neatsiejamos, mokant šios disciplinos. Gryna teorija yra bergždžia, o praktika be teorijos – rutiniška ir akla“³. Nors knygoje analizuojami prancūzų ir lietuvių kalbų tekstai ir svarstomi šių kalbų sistemų ypatumai, daug ką iš to, kas joje pateikta, būtų galima pritaikyti ir analizuojant vertimus iš kitų romanų kalbų, pavyzdžiui, teiginius apie būtinąsias gramatinių kategorijų transpozicijas, juk esama esminių skirtumų tarp analitinės ir sintetinės kalbų, teiginius apie pabrėžiamųjų sintaksinių konstrukcijų vertimą ir kt.

Šiame vadovėlyje surinkta nemažai vertimo pavyzdžių, nurodomos konkrečios priemonės, padedančios išvengti praradimų, paisyti lietuvių kalbos taisyklių (nemažai pratimų yra skirti kalbos kultūros klaidoms

taisyti). Susipažinus su knygoje pateikta medžiaga, darosi aišku, kad vertimas toli gražu nėra tik paprastas kai kurių priemonių taikymas, tik tam tikra strategija, o yra kūrybinė veikla, tikras menas, padedantis geriau suvokti gimtosios kalbos turtus. Autorė iškelia vertėjams aukštus reikalavimus – atsakingai, kūrybiškai versti, neprarasti nieko, kas kalbai suteikia gyvumo, nesiliauti ieškojus gimtosios kalbos lobių. Mąstydamas apie tobulo vertimo galimybę, García Yebra tvirtina, kad „joks žmogaus veiksmas negali būti laikomas tobulu. Tačiau žmogaus veiksmai gali būti vertinami ne tik teigiamai, bet ir puikiai, jei į juos sudedamos visos pastangos. Vertėjas turėtų visada būti pasiryžęs versti kuo geriausia, tik tada jis taps puikiu vertėju“⁴. Leonavičienės vadovėlyje ir jame pateikiamuose patarimuose šis ryžtas yra nuolat skatinamas.

Vadovėlis yra rekomenduotinas aukštųjų mokyklų vertimo studentams ir dėstytojams, vertėjams, ne tik iš prancūzų, bet ir iš kitų romanų kalbų. Jis iš tiesų yra didelė paspara ugdant būsimuosius vertėjus ir, be abejo, gali prisidėti prie verstinių tekstų kokybės.

³ García Yebra, V., 1982. *Teoría y práctica de la traducción*. Madrid: Gredos, p. 16.

⁴ García Yebra, V., 1994. *Traducción: Historia y teoría*. Madrid: Gredos, p. 309.